

archæologia historica

37/2012/2

EDITOŘI

ZDENĚK MĚŘÍNSKÝ et PAVEL KOUŘIL

MASARYKOVA UNIVERZITA, FILOZOFICKÁ FAKULTA,
ÚSTAV ARCHEOLOGIE A MUZEOLOGIE
MUZEJNÍ A VLASTIVĚDNÁ SPOLEČNOST V BRNĚ
ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV SLOVENSKEJ AKADEMIE VIED NITRA
ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČR, BRNO, v. v. i.

BRNO 2012

REDAKČNÍ RADA

prof. PhDr. ZDENĚK MĚŘÍNSKÝ, CSc. (*člen výboru MVS a ředitel ÚAM FF MU, Brno*), *předseda*
doc. PhDr. PAVEL KOUŘIL, CSc. (*ředitel ARÚ AV ČR, Brno, v. v. i.*), *místopředseda*
prof. PhDr. JAN KLÁPŠTĚ, CSc. (*ředitel ÚPRAV FF UK a vědecký pracovník ARÚ AV ČR, Praha, v. v. i.*)
prof. PhDr. ALEXANDER RUTTKAY, DrSc. (*vědecký pracovník ARÚ SAV a profesor FF UKF v Nitre*)
doc. PhDr. MICHAL SLIVKA, CSc. (*KA FF UKO v Bratislave*)
prof. PhDr. PETR SOMMER, CSc., DSc. (*ředitel CMS a vědecký pracovník ARÚ AV ČR, Praha, v. v. i.*)
Univ.-Prof. Dr. FALCO DAIM (*generální ředitel RGZM Mainz, SRN*)
prof. dr. hab. JERZY PIEKALSKI (*Institut archeologii, Wydział Nauk Historycznych i Pedagogicznych, Uniwersytet Wrocławski, Wrocław, Polsko*)

Prošlo recenzním řízením

Na přední straně obálky / Umschlagvorderseite:

Náboženské nepokoje v Rimavskej Sobotě v roku 1769, veduta z roku 1771. Ze sbírek Gemersko-malohontského múzea v Rimavskej Sobote. Ev. č. HU 365. Foto Júlia Ferleťáková.

Religiöse Unruhen in Rimavská Sobota im Jahr 1769. Stadtansicht aus dem Jahr 1771. Aus den Sammlungen des Gemer-Kleinhont-Museums in Rimavská Sobota. Evid.-Nr. HU 365. Foto Júlia Ferleťáková.

© 2012 Masarykova univerzita

ISSN 0231-5823

Středohradištní zvířecí kosti z výzkumu v Divoké Šárce v roce 1967

RENÉ KYSELÝ

Abstrakt: Analyzovaný malý soubor zvířecích kostí středohradištního stáří (9. století n. l.) pocházející z valů hradiště v Divoké Šárce (Praha) se druhovou skladbou podobá jiným osteozoologickým sídlištním raně středověkým souborům z Čech. I zde je nejvíce zastoupen tur, pak prase a pak ovce/koza. Není sice vyloučeno, že některé kosti patří divoké formě tura a prasete, ale zjevně v souboru dominují zvířata domácí. Vzhledem k vysoké fragmentaci a dalším tafonomickým jevům odpovídá zkoumaný soubor kosternímu („kuchyňskému“) odpadu. Podíl spálených a opálených kostí (50 %) je však mnohem vyšší, než je běžné. Takto vysoký podíl možná souvisí s nálezovým kontextem kostí – tj. ve valech, kde byly zjištěny popelovité vrstvy.

Klíčová slova: archeozoologie – osteologie – zvířecí kosti – raný středověk.

Animal Bones from the Middle Hillfort Period Yielded by Research in Divoká Šárka, 1967

Abstract: The small series of animal bones analysed, dating from the middle hillfort period (9th century AD), comes from the ramparts of a fortified settlement in Divoká Šárka (Prague). The make-up of species is similar to other osteozoological series from the early Middle Ages in Bohemia. The most plentifully represented animals include cattle, pigs and sheep/goats. Although it cannot be ruled out that some of the bones belong to the wild form of cattle and pigs, the series is clearly dominated by domestic animals. The high degree of fragmentation and other taphonomic phenomena indicate that the analysed samples were part of skeletal (“kitchen”) waste. The proportion of burnt and scorched bones (50 %) is much higher than in other series. A proportion this high might be related to the find context of the bones, i.e. ramparts where layers of ash have been detected.

Key words: Zooarchaeology – osteology – animal bones – early Middle Ages.

Článek představuje výsledky determinace malého souboru zvířecích kostí nalezených při archeologickém výzkumu v Divoké Šárce (Nechvátal 1967). Všechny kosti pocházejí z valů (val 1 a 2, které byly součástí opevnění hradiště) dle keramiky datovaných do 9. století n. l. (Nechvátal 2012). Protože starší osídlení nebylo v dané lokalitě zjištěno, považujeme soubor kostí za nekontaminovaný, tj. pocházející pouze z uvedeného století.

1. Přehled nálezů

Přehled zahrnuje zoologickou a anatomickou determinaci, velikost fragmentu a tafonomická pozorování.

Slovník latinských názvů taxonů a zkratky: *Bos taurus* = tur domácí, *Bos sp.* = tur neurčený, *Sus domesticus* = prase domácí, *Sus scrofa* f.? = prase neurčené, *Ovis/Capra* = ovce/koza, *Ovis aries* = ovce, *Bos/Cervus* = tur/jelen. Latinské názvy uváděny s velkým počátečním písmenem, taxony kurzivou. Jednotlivé nálezy odděleny středníkem. Řazeno primárně dle kontextů (val 1 a 2, vrstvy, profily).

Val 1, hl. 210 cm, východní profil:

Bos taurus, Scapula, 1× půl kosti;

Bos taurus, Tibia, 1× půl kosti;

Small ruminant, Tibia, 1× půl kosti.

Val 1, hl. 210 cm, východní profil:

Sus domesticus, Scapula, 1× půl kosti.

Val 2, hl. 50 cm, severní profil:

Ovis/Capra, Radius + ulna, 1× ca 3/4 kosti;
Bos taurus, Phalanx III, 1× půl kosti, spáleno dočerna;
Bos taurus, Radius, 1× fragment, vypáleno dohněda;
nedeterminovaný středně velký savec, Neurocranium, 1× fragment;
nedeterminovaný velký savec, 3× malý fragment;
nedeterminovaný velký savec, Costa, 2× fragment.

Val 2, hl. 50–55 cm, popelovitá vrstva, severní profil:

neurčený savec, 5× malý fragment;
Bos taurus, Nasale, 1× fragment, pravděpodobně spáleno;
Bos/Cervus, Costa, 1× fragment;
nedeterminovaný středně velký savec, 2× fragment;
nedeterminovaný středně velký savec, Humerus, 1× fragment;
nedeterminovaný velký savec, 1× fragment, pravděpodobně spáleno;
nedeterminovaný velký savec, 1× malý fragment, pravděpodobně spáleno;
nedeterminovaný velký savec, Costa, 1× malý fragment;
Bos sp., Scapula, 1× fragment.

Val 2, hl. 55 cm, severní profil:

nedeterminovaný velký savec, 1× malý fragment, spáleno došeda.

Val 2, hl. 60–80 cm, černá popelovitá vrstva, severní profil:

nedeterminovaný velký savec, 1× malý fragment;
nedeterminovaný velký savec, 4× malý fragment, vypáleno dohněda;
Bos taurus, Metatarsus, 1× půl kosti;
Bos taurus, Talus, 1× půl kosti, vypáleno dohněda.

Val 2, hl. 110–120 cm:

Sus scrofa f.?, Tibia, 1× půl kosti, spáleno došeda;
Bos taurus, Tibia, 1× ca 1/4 kosti, vypáleno dohněda;
Bos/Cervus, Talus, 1× půl kosti, spáleno došeda;
nedeterminovaný velký savec, 2× malý fragment, spáleno dočerna.

Val 2, hl. 150 cm, severní profil:

Ovis aries, Humerus, 1× půl kosti.

Val 2, hl. 150 cm, severní profil:

nedeterminovaný velký savec, 1× malý fragment, spáleno došeda.

Val 2, hl. 60–80 cm, spodní černá popelovitá, při rozebírání severního profilu:

Sus scrofa f.?, Femur, 1× fragment;
nedeterminovaný velký savec, 1× fragment, okus (asi psem);
nedeterminovaný velký savec, Vertebra, 1× fragment.

Val 2, hl. 60–80 cm, jižní profil (zahlobený objekt?):

Sus scrofa f.?, Maxilla, 1× malý fragment;
Bos taurus, Scapula, 1× fragment, vypáleno dohněda;
Bos/Cervus, Atlas, 1× půl kosti, vypáleno dohněda.
nedeterminovaný středně velký savec, 1× malý fragment, vypáleno dohněda;
nedeterminovaný velký savec, Costa, 1× malý fragment, vypáleno dohněda.

Val 2, hl. 60–80 cm, černá popelovitá vrstva (?):

neurčený savec, 3× malý fragment;
Bos taurus, Radius + ulna, 1× fragment, vypáleno dohněda;
nedeterminovaný velký savec, 1× malý fragment, spáleno došeda;
nedeterminovaný velký savec, Costa, 1× malý fragment.

Val 2, hl. 60–80 cm, spodní černá popelovitá vrstva, severní profil:
neurčený savec, 8× malý fragment, pravděpodobně spáleno;
Bos taurus, Mandibula, 1× fragment, pravděpodobně spáleno;
Bos taurus, Zygomaticum, 1× ca 1/4 kosti, vypáleno dohněda.

2. Zhodnocení

Z celkem 66 osteozoologických nálezů jsou dvě třetiny neurčitelné. Determinovatelné nálezy patří ponejvíce turu (13 nálezů), pak praseti (4), pak ovci/koze (2). Spolehlivě byla doložena pouze ovce, koza nikoliv. Přestože není vyloučeno, že některé kosti patří divoké formě tura a prasete, zjevně dominují zvířata domácí. Kostí tura patří jedincům různé velikosti a v jednom případě není vyloučena náležitost k divoké formě (pratur?). V případě prasat se většinou nepodařilo zjistit příslušnost k domácí či divoké formě. Nálezy představují různé anatomické části, jsou silně fragmentovány a i jinak odpovídají sídlištnímu odpadu. Celé kosti či části skeletů nebyly přítomny. Zatímco okus (zřejmě psem) byl zaznamenán jen okrajově, velká část nálezů (celkem 33) byla poznamenána opálením nebo spálením. Takto vysoký podíl opálených/spálených kostí není pro „kuchyňský“ odpad zcela typický. Množství takto poznamenaných kostí a jejich distribuce do různých kontextů obou valů (viz přehled) naznačuje, že opálení/spálení může být podmíněno depozicí ve valech. Deset z ohněm poznamenaných kostí přímo pochází z vrstev označených jako „popelovitá“.

Druhovou skladbou (tj. nejvíce tur, pak prase, pak ovce/koza a převaha či výhradní zastoupení divokých druhů) analyzovaný materiál nevybočuje z poměrů v dalších hradištních souborech (srov. středohradištní soubory v Čechách; např. Kyselý 2000; Peške 1976; souhrnné práce Peške 1994; Petříčková 2000; Kyselý 2000).

Literatura

- KYSELÝ, R., 2000: Archeozoologický rozbor materiálu z lokality Rubín a celkový pohled na zvířata doby hradištní, PA XCI, 155–200.
NECHVÁTAL, B., 2012: Záchraný archeologický výzkum na raně středověkém hradišti v Šárce, AH 37, 401–418.
PEŠKE, L., 1976: Rozbor středohradištních osteologických nálezů z Cerhenic, okr. Kolín, AR XXVIII, 53–55, 115.
– 1994: The History of Natural Scientific Methods in the Archaeological Institute and Their Present Objectives. In: 25 Years of Archaeological Research in Bohemia, PA – Supplementum 1 (Fridrich, J., ed.), 259–278. Praha.
PETŘÍČKOVÁ, J., 2000: Domácí a lovená zvířata v době hradištní, Archeologie ve středních Čechách 4/2, 485–488.

Zusammenfassung

Mittelburgwallzeitliche Tierknochen aus der Grabung in Divoká Šárka von 1967

Die aus dem Wall des Burgwalls in Divoká Šárka (Prag, Böhmen) stammende analysierte kleine Kollektion Tierknochen mittelburgwallzeitlichen Alters (9. Jhdt. n. Chr.) mit sekundärer Zusammensetzung ähnelt anderen frühmittelalterlichen osteozoologischen Siedlungskollektionen aus Böhmen. Auch hier sind Auerochsen am stärksten vertreten, dann Schweine und dann Schafe/Ziegen. Es ist zwar nicht ausgeschlossen, dass einige Knochen auch zur wilden Form des Auerochsen und Schweins gehören, in der Kollektion dominieren offensichtlich jedoch Haustiere. Im Hinblick auf die hohe Fragmentarizität und weitere taphonomische Erscheinungsformen entspricht die untersuchte Kollektion Knochenabfall („Küchenabfall“). Der Anteil verbrannter und versengter Knochen (50 %) ist jedoch viel höher als üblich. Ein solch hoher Anteil hängt möglicherweise mit dem Fundkontext der Knochen zusammen, die in Wällen gefunden wurden, in denen man Ascheschichten feststellte.

RNDr. René Kyselý, Ph.D., Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i., Letenská 4, 118 00 Praha 1,
kyselý@arup.cas.cz